

LES “REFORMES” DEL MONESTIR DE PEDRALBES AL LLARG DELS SEGLES XVI I XVII

Anna Castellano i Tresserra

Les Capitulacions signades a Pedralbes l'any 1472 –conegudes justament amb el nom de *Capitulacions de Pedralbes*– van suposar el reconeixement per part de les institucions catalanes de Joan II com a rei. D'aquesta manera es posava punt i final a anys de guerra civil però per al monestir de Santa Maria de Pedralbes van suposar l'inici d'un canvi significatiu en la seva trajectòria històrica. La comunitat que, fins aleshores, era en la seva direcció un reflex del poder de la noblesa i de les classes benestants de la societat catalana, passarà, a partir de 1495 a estar sota l'òrbita dels Trastàmars. La unió de les dues corones en la figura de Ferran d'Aragó i Isabel de Castella suposarà d'immediat l'intent de controlar la comunitat de Pedralbes mitjançant la substitució de les representants dels vells llinatges catalans per altres provinents de famílies nobles castellanes afins a la corona. Aquesta substitució, dirigida en persona pel rei, trobarà una forta i persistent resistència per part d'un sector important de les religioses autòctones que veien com se les volia desplaçar del poder.

El fet no es pot veure com a puntual sinó que s'emmarca en la reforma general que els monarques pretenen dur a terme a tot l'estament reglar, tant en la branca masculina com en la femenina, una reforma que serà inspirada pel cardenal Cisneros que, en tant que confessor de la reina, tenia un fort ascendent sobre ella. La seva condició de franciscà va comportar un major interès per reformar aquest orde.

Les circumstàncies particulars en què es trobava el monestir a les darreries del segle XV venien determinades sobre tot pel fet mateix de la seva fundació. Quan l'any 1327 es va instal·lar la primera comunitat de clarisses a Santa Maria de Pedralbes ho va fer seguint la Regla dictada pel papa Urbà IV que permetia la possessió en comú de béns. Les nombroses donacions que li va atorgar la reina Elisenda de Montcada, fundadora del monestir, a les que s'hi van anar sumant les d'altres membres de la noblesa i de les classes benestants de la societat catalana, especialment la barcelonina, que hi feien ingressar a algunes de les seves filles, va comportar que el monestir disposés en els seus primers segles de vida d'un extens patrimoni i un alt nivell de rendes que va possibilitar la construcció ràpida de les estances bàsiques del monestir que es va anar completant al llarg del segle XV. Aquesta regla era igualment més laxa i permissiva en certs aspectes de la vida diària que la promulgada pel fundador de l'orde, sant Francesc i la seva seguidora, santa Clara, que volien una pobresa estricta.

Dins els mateixos franciscans, i ja en vida del sant, al segle XIII, es van anar definint dues línies dins l'orde: una més estricta, els *Observants*, que promulgava la pobresa estricta com el seu fundador, una vida errant i de predicació, i una de més laxa, els *Conventuals*, que permetia la vida en comú i amb un cert patrimoni. El franciscans que es van instal·lar al monestir de Pedralbes, en un convent propi, "El Conventet", però sota el regiment de la mateixa abadessa, eren d'aquesta segona línia en consonància amb la vida de les religioses de les què n'eren confessors espirituals i procuradors dels seus béns.

Cal fer esment, ni que sigui de passada, que ja a inicis del segle XV, concretament el 1409, hi havia hagut un primer intent seriós de reforma de la comunitat que es va cloure amb la renúncia de l'abadessa, sor Violant de Pallars, però que no va canviar substancialment la vida de la comunitat.

La guerra entre la Generalitat i el rei Joan II, que va instal·lar el seu campament dins el monestir mateix, va obligar a la sortida de les religioses, que van haver de ser acollides en diferents indrets dins la ciutat. Aquesta circumstància i l'edat avançada de l'abadessa eren les causes que esgrimien els contemporanis per explicar l'inici de la decadència que es començaria a observar a Pedralbes a partir del 1475, quan les religioses van tornar al monestir. Va ser el propi rei Joan II qui intentà una nova reforma religiosa tot sol·licitant al papa Sixte IV que quan morís l'abadessa que presidia aleshores la comunitat, sor Violant de Centelles, s'intentés

evitar que fos escollida una Montcada, com era tradició al monestir en honor de la reina fundadora, i en canvi ho fos una religiosa provinent del monestir de Jerusalem de Barcelona, on se seguia la línia reformadora dels franciscans observants, més estricta. La futura abadessa, que ja devia estar en la ment de tothom, era justament una Montcada, sor Violant que, recolzada pel conjunt de la comunitat, va intervenir davant el rei fins aconseguir poder ser escollida abadessa tot i que es va mantenir l'intent de reforma en alguns aspectes. En aquell moment al monestir hi vivien 35 religioses de cor, tres llegendes i cinc escolanes a més de monges servicials i algunes esclaves; al seu voltant hi havia d'altra personal de servei que vivia en les cases annexes i, algun, dins del mateix monestir.

L'arxiu del monestir conserva nombrosa documentació pel que fa a aquests anys, fet que ens permet anar seguint el desenvolupament d'aquesta reforma amb més detall que altres aconteixements. Amb tot, aquesta informació no recull les reflexions ni les actituds més personals. Cal recórrer aleshores als testimonis físics que aquestes "reformes" van anar deixant al monestir, és a dir, les possibles "reformes" en el propi edifici, les anotacions de les despeses que això va ocasionar o l'adquisició de determinats objectes artístics o culturals que s'expliquen justament per la situació religiosa, política i social d'aquell moment en concret.

Seguint aquesta documentació, en quina mesura podem pensar que es va complir aquesta reforma de la comunitat l'any 1475? Si atenem el que diu la bibliografia, el resultat va ser nul, però si observem les obres que es fan en aquells anys es pot dir que se'n van fer algunes de força significatives, a banda de les reparacions en teulades i canonades que podien haver estat ocasionades per l'ocupació del lloc per les tropes reials.

La primera obra d'importància que es va dur a terme va ser la construcció d'una estança, "Retret", per a la mateixa abadessa; estança que, a manca d'estudis més profunds, sembla coincidir amb la que al monestir rep justament el nom d'Abadia i que tot i ser anterior, certament sembla haver patit una reforma en un moment indeterminat que molt bé podria coincidir amb aquest del que es fa ressò la documentació. Les despeses per aquest concepte es van anar anotant al llarg de l'any 1482. També en aquests anys es van fer obres al dormitori, *Dormidor*, que devien revestir una certa envergadura si tenim en compte que el mestre de cases Joan Castell hi van estar treballant durant un mes. S'estava adequant l'estança per tal que la religioses dormissin en comunitat com manava la regla?. Tres anys més

tard, es va registrar una despesa per la compra de drap bernadí per fer hàbits nous i filampua per a vels. Es produeix una reforma dels hàbits?

En aquest mateix moment es va registrar la despesa per la compra de tela negra per les reixes de l'església alhora que es tapava el torn del parlador. S'intenta fer més estricta la clausura? Així sembla indicar-ho una altra obra que es comença també en aquests anys i que revesteix una gran envergadura. Es tracta de la construcció d'un nou parlador que s'inicia l'any 1490. En les obres hi van intervenir diversos professionals, tal com recullen el manual notarial d'aquells anys i els llibres de comptes. Es fa esment dels 78 jornals emprats pel mestre de cases Pere Coromines, de Barcelona, també pel mestre Pere Bacet, igualment de Barcelona, que hi va treballar 106 dies, juntament amb dos manobres, Jaume Fabra i Andreu Estuder. La part de la fusteria la va fer Melcior Sammar, que era habitual en les feines del monestir. Hi va treballar juntament amb el seu fill Joan, un altre fuster, Joan Saguí, i un servidor d'origen sarraï, de nom Amet. Trobem igualment anotades diverses quantitats gastades en calç que es comprava a diversos proveïdors. Per l'obra es van utilitzar 2.124 pedres de fil, 1.200 rajoles i 200 teules i s'hi van col·locar 12 reixes de ferro a les diferents finestres, unes que servien per parlar i les altres per donar llum.

Els llibres de comptes recullen amb tot detall les quantitats i els noms de tots els professionals que van intervenir en aquesta obra. Però si bé l'atenta observació d'aquestes notes és molt important de cara a conèixer l'evolució i canvis arquitectònics que va anar patint el monestir al llarg dels anys, ho és igualment en la mesura que evidencien que la reforma religiosa i social estava latent en l'ambient i que les religioses intuïen que el tipus de vida que la comunitat havia seguit fins el moment s'estava qüestionant en consonància amb la nova situació política.

La primera visita per intentar reformar definitivament el monestir segons els dictats manats pels mateixos reis es va produir el 6 de juliol del 1493, però va quedar en suspens fins al gener de l'any vinent, el 1494, quan van arribar al monestir els delegats per a aquesta missió, els reformadors Daza i Fenals, juntament amb el ministre provincial Pedro de Castrobol. L'objectiu era ordenar a les monges que portessin una vida en comunitat tant en el refectori com en el dormitori i la infermeria, que es respectés la clausura i se seguissin els diferents resos que manava la regla. La tibantor que va presidir les trobades queda recollida en les actes de les visites, una tibantor que va derivar en un enfrontament directe per part de les

religioses fins el punt que en la visita feta el dia 2 de juny d'aquell any, els reformadors es van trobar la porta del monestir tancada i l'abadessa que els atenia des de dins per una porteta petita; finalment els va permetre l'accés i van continuar dictant noves ordinacions. Les religioses esgrimien que aquestes normes els exigien "fazer i desfazer" i les consegüents despeses. Els reformadors van donar un termini que acabava el 28 de novembre d'aquell any per al compliment de les noves normes i per adequar el monestir allà on fos necessari. Els llibres de comptes, a diferència del que seria d'esperar, no recullen obres especials en aquests mesos i només la tradició que recull sor Eulàlia Anzizu en la seva història del monestir, escrita a les darreries del segle XIX, fa esment que en aquell any, per la festivitat de sant Joan, les religioses van començar a menjar plegades.

El rei va considerar que la reforma no havia tingut èxit i va decidir de forma dràstica apartar sor Violant de Montcada del càrrec d'abadessa per col·locar en el seu lloc a Teresa Enríquez, també clarissa, resident al monestir de Palència, a qui es va ordenar que es traslladés, conjuntament amb altres religioses del seu convent, a Pedralbes.

És possible que calgui atribuir a la nova abadessa les obres que es registren a partir del 20 de juliol d'aquell any. Un dels assentaments recull la despesa de tancar els portals i les finestres, obra feta per Antoni Solà, que hi va ocupar 17 dies, ajudat per Miquel Barbarà i el manobre Joan Gastó. En les obres també hi va intervenir un guixaire, Miquel Sabater i consta també en aquell any que es va tornar a intervenir al parlador, però sembla que es tractava només d'obra de guixaire. Cal notar igualment el pagament fet a Baltasar Solà, de sant Just Desvern, "per recollir i reparar l'obra de les cambres enderrocades". No hem trobat especificades de quines cambres es tracta però és possible pensar que s'enderroquessin algunes de les anomenades "cel·les de dia" que des del primer moment d'existència del monestir algunes religioses es van anar construint en diferents punts del monestir, incloses les teulades i altres racons, per poder disposar d'uns petits espais personals on retirar-se privadament. Aquesta situació era totalment contrària a la norma i va estar sempre en el punt de mira dels reformadors sense que s'aconseguís mai eliminar aquest costum com la mateixa arquitectura del monestir demostra encara avui. Encara s'estaven fent altres obres que semblaven anar en la mateixa línia de reforçar la clausura de forma física: alçar les tàpies, tancar els portals, posar panys, reixes,

i, si bé en cap moment s'especifica el lloc ni per què es fan les obres, la conjuntura sembla donar-ne l'explicació.

Però la nova abadessa no va ser ben rebuda ni per la comunitat ni pel cercle social que les recolzava. L'abadessa sor Violant de Montcada va enviar un recurs al papa Alexandre VI –certes notícies apunten que ella mateixa va anar a Roma–, de qui va obtenir un breu dictat el 9 de novembre de 1496, adreçat als reis Ferran i Isabel en el que ordenava que els comissaris encarregats de dur a terme la reforma la suspenguessin en tant es tornava a estudiar el cas, i deixava en suspens el nomenament de sor Teresa Enríquez. Al monestir, a banda dels esmentats manuals notariais i llibres de comptes esmentats, es conserva un llibre manuscrit titulat *Chronologisch*, d'autor anònim, que va ser redactat l'any 1598 i que recull tots els fets que es van considerar rellevants de la història del monestir fins aquell moment. Entre aquests fets es troba d'una forma destacada la narració d'aquests esdeveniments que van tenir un ressò important dins i fora del convent; es tracta d'un document molt interessant en la mesura que les opinions que s'hi recullen són més o menys contemporànies als fets, si bé cal tenir present que a les darreries del segle XVI la reforma ja havia estat implantada.

Tot i el manament papal, Teresa Enríquez va seguir en el càrrec i va prosseguir renovant alguns dels ornaments, adquirint alguns retaules, un nou reliquiari d'or, noves casulles i roba per vestir i calçar totes les religioses de forma comuna. Sens dubte, el seu interès seguia encaminat a reformar les formes tant externes com internes de la comunitat i en aquesta línia aniria també l'encàrrec d'un nou llibre per a la professió de les religioses, a més d'un breviari i un saltiri. Ara com ara no ens és possible poder identificar aquests llibres a l'arxiu que es conserva al monestir, fet que impedeix determinar-ne l'originalitat o els canvis respecte als vigents fins aquell moment. Tot fa pensar que es tractaria d'adequar els llibres litúrgics a la nova tendència reformadora de l'església representada per Teresa Enríquez i, possiblement, a la llengua de la nova abadessa, el castellà. Els intents de deixar testimoni visible del seu abadiat degueren conduir a sor Teresa a fer construir la cisterna i la font de l'àngel que donaren una nova presència al claustre.

Després de diverses demores degut a la mort del papa Alexandre VI i la del seu successor Pius III, el Papa Juli II va reconèixer sor Violant de Montcada com a legítima abadessa de Pedralbes, fet que va ser ratificat pel

ministre general de l'orde. En conseqüència, sor Teresa Enríquez fou destituïda. Va ser ella mateixa l'encarregada de notificar-ho al rei. A partir de 1507, sor Violant va ser restituïda com a abadessa del monestir tot i exercir el càrrec des del convent de santa Clara de Barcelona, mentre sor Teresa es traslladava al monestir de les Jerònimes sense fer renúncia dels seus drets. En conseqüència, les monges castellanques que havien acompanyat sor Teresa van abandonar Pedralbes juntament amb altres que, tot i acudir a prestar homenatge a sor Violant, van voler anar a altres comunitats sota regiment dels observants.

Els plets entre les dues abadesses es van anar succeïnt dictant-se fins i tot, un acte d'excomunicació en contra de sor Teresa. Tot i els recursos del rei Ferran davant el papa, no va aconseguir revocar la decisió; davant aquest fet, el rei va reconsiderar la situació i va optar per una tercera via: aconseguir la dimissió de sor Violant i nomenar una nova abadessa, sor Maria d'Aragó, filla natural seva, monja agustina, del convent de Madrigal.

La narració detallada d'aquests fets en l'esmentada crònica conservada al monestir és de gran interès, en la mesura que mostra que l'enfrontament que s'estava produint no era només entre dues pretendents a la direcció d'una comunitat, sinó que es tractava del desig de la monarquia de controlar un centre important de poder, col·locant-hi, per tant, religioses de la seva màxima confiança, fins i tot la pròpia filla, amb una finalitat que anava més enllà de l'estricta reforma religiosa i era, fonamentalment, política. Aquesta intencionalitat reial es va fer més evident en tant, que dins la mateixa església, les faccions estaven dividides a favor i en contra de la reforma i ni la mateixa cúria papal veia clar l'intervencionisme excessiu per part del rei Ferran, tot i accedir a les seves pretensions i dictar diversos breus adreçats a sor Violant perquè renunciés al càrrec i facilités la solució del conflicte, com així va fer, obtenint del papat poder viure a Barcelona amb una renda anual.

Algunes anotacions del mateix *Chronologisch* permeten viure més de prop la vivència dels fets i la constatació que es tractava d'un enfrontament entre representants de llinatges que havien tingut el poder durant els segles medievals i que, en la nova conjuntura política, eren relegades a un segon pla davant de famílies nouvingudes. Així, el llibre recull unes paraules que, segons la tradició, s'atribueixen a sor Violant i que, es diu, va adreçar a sor Maria d'Aragó en arribar aquesta al monestir:

Prima, sea usted bienvenida. Vuestra Alteza y yo por ser sobradamente altas no cabemos juntas bajo un mismo techo.

Amb sor Maria d'Aragó l'any 1515 s'encetava definitivament una nova etapa al monestir. Els preparatius per a la seva vinguda ja van comportar un seguit de reformes que es van registrar novament als llibres de comptes: es va cobrir novament el refector, i es van renovar les vidrieres i la rossassa del Cor, obra del Mestre Gil. Novament es va contractar el fuster Sammar (o Xammar) perquè fes un torn nou i posés portes i reixes al parlador. També en aquest moment es va tornar a decorar la sala de l'Àngel situada davant del Cor. Igualment es va adquirir una catifa, canelobres, copes, plats de ceràmica de diversos tamanys i tasses per a la nova abadessa. Igualment es va consignar la despesa, ordenada per la vicària, per l'anada d'un mosso del monestir fins a Tàrrrega per tal de rebre la nova abadessa.

El 24 d'Agost del 1515 sor Maria ja havia pres possessió del càrrec i va rebre els consellers de la ciutat que van entrar al monestir i van rebre una colació a la Sala Capitular. El rei Ferran, poc abans, havia escrit al provincial de l'orde perquè permetés que sor Maria pogués tornar al cap d'un temps, un cop acabada la reforma, a Madrigal, al temps que li demanava que li concedís com a confessor Joan Doroz, tant pel seu talant com per la llengua. Sembla que almenys algunes de les religioses devien conèixer el castellà, tal com es desprèn d'algunes respostes que donaven als reformadors i la frase que s'atribueix a sor Violant, però no era la llengua habitual de la comunitat. De fet, en arribar al monestir, la nova abadessa una de les primeres coses que va adquirir va ser una *Vida dels Sants* en castellà.

En l'esmentada carta que el rei Ferran va enviar al provincial es recollia una sèrie de peticions que semblen haver-li estat suggerides per la mateixa sor Maria. Es demanava que no es permetés l'entrada de religiosos ni d'altres persones a l'interior de la clausura sense llicència de l'abadessa, que aquesta pogués capbrevar, per tal de saber de quines rendes i possessions disposava el monestir. Igualment se suggeria la conveniència que les religioses que hi havia al monestir provinents del convent de Jerusalem se n'hi tornessin, ja que eren excessivament escrupoloses, i que en lloc seu en vinguessin d'altres del de Calatayud. Finalment es demanava que l'abat de Montserrat anés a veure la nova abadessa per donar-li suport. A partir d'aquell moment es va iniciar un període d'agermanament dels

dos monestirs que s'observa en diversos objectes fets a Montserrat, com el faristol, que va passar a presidir el cor de les religioses.

A l'inici del nou abadiat (1516), sor Maria va fer pintar el seu escut d'armes i esculpir unes imatges. Una d'elles era la seva pròpia persona com a donant al costat d'un Sant Crist, imatges que presidien el refectori. També va ser encàrrec seu la confecció de diferents llibres de Cor, manuscrits per fra Pere Muncharaz i decorats amb diverses miniatures, obra d'Esmeraldo Dotavanti. En tots ells hi apareixia la figura de la donant, sor Maria d'Aragó.

En un altre apartat, els llibres de comptes recullen la despesa de fer portar una imatge des de València per encàrrec de sor Maria. Va ser també en aquest moment que es va construir un orgue nou al cor, es va tancar el Mirador de la sala Capitular, es va blanquejar el dormitori i es van arreglar la infermeria i les teulades.

L'any 1519, sor Maria d'Aragó va retornar al monestir de Madrigal i al seu lloc va ser escollida abadessa sor Damiata de Mendoza, que va morir poc després, essent substituïda per sor Teresa de Cardona, cosina del rei Ferran, que s'havia traslladat al monestir des del convent de Jerusalem de Barcelona, per recolzar sor Maria.

Sor Teresa de Cardona era considerada, doncs, com a reformadora i conforme a la nova doctrina d'austeritat que promulgava la reforma però, tot i això, no es va veure lliure de crítiques. Segons el *Chronologisch* del monestir, quan l'any 1522 va ser escollit papa Adrià VI, es va haver de fer ressò de crítiques que deien que algunes monges de Pedralbes portaven una vida molt relaxada i poc conforme a l'observància per escàndol de molts. Davant d'això novament es van fer crides als frares regulars de l'observància perquè controlessin els possibles excessos segons el seu parer i que amonestessin i, fins i tot, fessin marxar a altres convents aquelles religioses que no acceptessin les noves normes. De fet, els llibres de comptes recullen les despeses de viatges fets en aquelles dates per quatre religioses que van retornar a Saragossa, una altra a Lleida i una altra a Castelló d'Empúries.

Els mateixos llibres serveixen per constatar que sor Teresa de Cardona va seguir amb la línia, encetada per la seva predecessora, de renovar els llibres del Cor. Les despeses de l'any 1529 recullen el procés de realització d'aquests llibres, des de la compra de pergamins fins el seu trasllat a l'Escriptori de Montserrat, a més del treball de manuscriure'ls per part de Pere

Perpinyà i fer-ne les miniatures per part de mossèn Joan Gonçalbo. Se cita també Joan Reig com autor, potser, de l'escut d'armes que apareix al peu del llibre. A més d'aquests cantorals, l'abadessa va encarregar nous llibres, entre ells un de la Regla. Que els llibres fossin fets a Montserrat és conseqüència de l'esmentat acord d'agermanament que s'havia establert entre els dos monestirs. Consta en aquest anys, també, la reparació del crucifix del Refetor que sembla havia estat fet en època de la seva predecessora.

També va continuar sor Teresa amb les obres de millora al monestir. Es van construir diverses conduccions d'aigua a diferents parts, col·locant-se piques, safareigs i aixetes de coure al sortidor del claustre i a la cuina, on també es van construir uns fogons nous. Igualment va continuar amb la refermació física de la clausura recol·locant reixes al parlador i refent les parets de tancament de l'hort.

Però les obres més significatives van ser, sens dubte, la construcció, l'any 1532, del tercer pis del claustre que, a manera de golfes, protegia el pis inferior i l'obra feta al dormitori "*Dormidor*". Va consistir en la col·locació de l'enteixinat de fusta que rebaixava el sostre per tal d'evitar el fred de l'estança encarada a nord. La fusta es va portar de Tortosa i va costar 197 lliures, 75 sous i 8 diners i la feina dels fusters per tallar-la i col·locar-la va suposar una despesa de 52 lliures, 2 sous i 9 diners més. Aquestes anotacions que s'especifiquen són expressament pel dormitori i semblen adelantar la data de les reformes d'aquest espai que sor Eulàlia Anzizu situava el 1551.

Encara es fa esment d'una altra despesa per obres a la infermeria si bé sense especificar. Tot va indicant que aquest espai es trobava en males condicions i que requeria de contínues reparacions, però no era aquest l'únic espai que semblava que s'anés degradant. L'any 1559 es va haver d'apuntalar el claustre en alguns punts i, uns anys més tard, arreglar les teulades i també les vidrieres del cor. Sembla que en aquesta data la comunitat encara podia anar fent front a aquestes despeses tot i que, tal com mostra Ruiz-Olalla en l'estudi fet sobre l'economia del monestir al segle XVI, les rendes que percebia el monestir ja havien començat a disminuir de manera paulatina des d'uns anys abans. Amb tot, sembla que la forta davallada es va produir a partir del 1576, coincidint, tal com esmenta l'autora, amb la crisi monetària que es va viure a Barcelona. En aquest moment, segons sor Eulàlia Anzizu, la comunitat es trobava en gran penúria econòmica fins el punt d'haver de vendre censals per comprar pa. A partir d'aleshores, el

provincial de l'orde va anar emetent llicències perquè la comunitat pogués manllevar censals. El monestir es trobava endeutat i només podia fer-ne front amb les herències i donacions particulars de les monges.

Seguint l'estudi fet per l'esmetada Ruiz-Olalla i les anotacions de sor Eulàlia Anzizu, l'any 1591 el monestir es trobava en una gran penúria econòmica i el 1600 l'abadessa es trobava sense diners en una situació angoixant que seguia el 1603 quan es diu que la comunitat no tenia diners ni per l'oli imprescindible. Sigui per una donació o una certa recuperació però, consta que l'any 1612 es va fer un orgue nou.

Al llarg del segle XVII la situació s'aguditza amb la davallada general de les rendes senyoriales i les crisis que culminen amb la Guerra del 1640. El 1637 es va dictar una sentència en la què es deia que els Consellers no estaven obligats a socórrer la comunitat i per tant ho feien per gràcia; tot i això, els Consellers, en la seva funció protectora del monestir van fer donació dues vegades de 500 lliures per fer front a les necessitats i urgències del monestir.

En tota aquesta informació no es fa esment dels 600 ducats que, segons sor Eulàlia Anzizu, l'any 1568 el rei Felip II va donar al monestir per a la reparació de la infermeria que havia de ser novament edificada. Contràriament consta, per la mateixa autora, que justament cent anys més tard, el 1668 es tornaven a fer obres a la infermeria. Els estudis arqueològics fets fins el present, en ser puntuals, no permeten arribar a conclusions definitives però semblen apuntar més cap el fet que el cos de la infermeria que avui observem a Pedralbes sembla haver estat construït al segle XVII i no durant la centúria anterior. Encara un segle més tard es va construir un nou oratori en aquesta infermeria que es va beneir el 22 de maig de 1796. Els estudis que s'estan portant a terme en aquest moment sens dubte aportaran noves dades per conèixer aquesta part del monestir.

L'article que aquí presentem pretén ser, només, una primera aproximació a l'estudi de les "Reformes" que va anar patint el monestir al llarg de la seva història, un estudi en el que s'està treballant des de diversos fronts: buidatge de les fonts documentals, anàlisi arqueològiques, estudis de paraments, artístics, ...¹. Tot i que les noves dades que puguin anar sor-

1. En l'estudi de la documentació del monestir hi han intervingut diverses persones. Cal fer esment de Veracruz Miranda que va dur a terme el buidatge dels Manuals Notarials corresponents als primers anys del segle xv; Glòria Huguet ha continuat amb la resta de manuals del mateix segle; totes dues

gint podran completar i, en alguns casos, potser canviar alguns dels punts que aquí tractem, sens dubte confirmaran el fet que el coneixement del propi edifici i les peces artístiques d'un període en concret, a banda del valor que puguin tenir en sí mateixos, s'han d'estudiar també com el testimoni visible d'unes moments concrets. Els canvis, transformacions i reformes dels espais o els ornaments responen, en molts casos, a canvis i reformes més profunds, i a l'inrevés, el coneixement de la idiosincràcia de la pròpia comunitat i dels diferents esdeveniments que envoltaven la vida de les religioses, en aquest cas, les reformes religioses, polítiques, socials i, econòmiques, permet entendre el perquè de certes reformes arquitectòniques i artístiques o el seu estil i característiques.

BIBLIOGRAFIA

- Anzizu, E.: *Fulles històriques del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes*. Barcelona, 1897.
- _. Notes manuscrites de l'autora conservades a l'arxiu del monestir de Pedralbes.
- Azcona, Tarcisio de.: "Reforma de las clarisas de Cataluña en tiempo de los Reyes Católicos". *Col·lectànea Franciscana*, 27, Roma, 1957.
- Id.- "Paso del monasterio de Santa Clara de Barcelona a la regla benedictina (1512-1518)". *Col·lectànea Franciscana*, 38, Roma, 1968.
- Balash i Torell.: "Sor Maria de Aragon y el monasterio de Pedralbes". *Diari de Barcelona*. Barcelona, 23 d'agost 1969.
- Castellano i Tresserra, Anna.: *Pedralbes a l'Edat Mitjana. Història d'un monestir femení*. Col·lecció Abat Oliba, 198. Barcelona, 1998.
- _. *Origen i Formació d'un monestir femení. Pedralbes al segle XIV (1327-1411)*. Tesi Doctoral. (inèdita). UAB, Barcelona, 1996.
- . *La vida monàstica femenina a la Barcelona del segle XIV. La reglamentació del monestir de Pedralbes*. Tesi de Llicenciatura (inèdita). UAB, Barcelona, 1993.

han realitzat el treball com a becàries del Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona. Pel que fa als Llibres de Comptes del segle xv, la informació ha estat recollida per la que signa aquest estudi, i del treball d'investigació de Cristina Sanjust que ressenyem a la bibliografia. La informació dels Llibres de Comptes del segle XVI i XVII es pot consultar a la tesi de Llicenciatura de M. Pilar Ruiz-Olalla que igualment citem a la bibliografia.

Estat Chronologich dels succesos occorreguts en aquest monastir de Sta Maria de Pedralbes ... feta en el any 1598.

Pazos, Manuel R.: "Franciscanos españoles en el pontificado de Sixto IV". *Archivo Ibero-Americano*, Año X, tomo X, Enero-Setiembre, 1990.

Ruiz-Olalla, M.P.: *Aproximació a una institució senyorial eclesiàstica: Pedralbes al segle XVI*. Tesi de Llicenciatura. U.Barcelona. (Inèdita).

Sanjust i Latorre, C.: *L'obra del monestir de Pedralbes al segle xv. Aportació a l'estudi de les intervencions arquitectòniques a través de l'anàlisi dels llibres de comptes*. U.B. 2001-2002. (treball inèdit).